

UKRAINIAN EDUCATIONAL INSTITUTIONS ABROAD AND THEIR INFLUENCE ON THE DEVELOPMENT OF THE ACCOUNTING SPHERE IN THE SYSTEM OF UKRAINIAN COOPERATION OF EASTERN GALICIA IN THE FIRST HALF OF THE 20TH CENTURY: THE TRANSNATIONAL DIMENSION

НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАРУБІЖЖЯ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОЇ СФЕРИ В СИСТЕМІ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.: ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Lemishovska O.S. / Лемішовська О. С.

c.e.s., as. prof. / к.е.н., доц.

ORCID:0000-0002-5695-0924

Lviv Polytechnic National University, Lviv, Stepana Bandery Str., 12; 79013,

Національний університет «Львівська політехніка»,

Львів, Степана Бандери, 12, 79013.

Анотація. Розкрито організаційні і змістові аспекти впливу навчальних закладів українського зарубіжжя на удосконалення бухгалтерської практики, впроваджуваної українським інституційним кооперативним утворенням на західноукраїнських землях у визначений період. Наведено характер і параметри співпраці діаспорних навчальних закладів з культурно-просвітницькими і господарськими організаціями галицького краю. Виділено прикладні аспекти використання на практиці досліджуваних напрацювань, які у поєднанні з організаційними заходами системно розкривають транснаціональний вплив еміграційних закладів на розвиток бухгалтерської сфери в системі української кооперації.

Ключові слова: навчальні заклади українського зарубіжжя, Східна Галичина, українська кооперація, бухгалтерський облік, кооперативна освіта.

Abstract. The organizational and substantive aspects of the impact of Ukrainian educational institutions abroad on the improvement of accounting practices implemented by Ukrainian institutional cooperative formations in western Ukrainian lands in a certain period are revealed. The nature and parameters of cooperation of diaspora educational institutions with cultural and educational and economic organizations of the Galicia region are given. The applied aspects of the practical use of the researched developments are highlighted, which, in combination with organizational measures, systematically reveal the transnational influence of emigration institutions on the development of the accounting sphere in the system of Ukrainian cooperation.

Key words: educational institutions of Ukrainians abroad, Eastern Galicia, Ukrainian cooperation, accounting, cooperative education.

Вступ.

Українську діаспорну освіту і професійне шкільництво розглядають багатоаспектним суспільно-культурним і політичним явищем, яке в основному спричиняється ускладненням їх організації на материнській території. Таким був післявоєнний період (1920-ті роки), умови якого зумовили потребу заснування навчальних закладів за територіальними межами українських земель. Їх визначеною метою була «підготовка кадрів для розбудови майбутньої української держави». Дещо спорідненими можна розглядати і теперішні умови організації навчально-наукових процесів за рубежем, які виникли внаслідок воєнного вторгнення загарбника на територію нашої держави. Подібною до розглядуваного нами періоду можна характеризувати і сучасну практику організації такого типу транснаціональної співпраці, зокрема

розроблення ініціативи «Українська наукова діаспора/Ukrainian Science Diaspora» (ініційована Радою молодих учених при Міністерстві освіти і науки України та Ініціативою «Офіс підтримки вченого»). Метою цієї програми розглядаються заходи зі сприяння інституційної співпраці між українськими і зарубіжними ЗВО та науковими установам, в т. ч. для реалізації ідей, пов'язаних зі повоєнним відновленням національного господарства через розвиток науки.

У цьому тезисному викладі наводяться факти про сприяння діаспорних навчальних закладів у підготовці кваліфікованих працівників для тогочасного українського кооперативного руху з проекцією очікуваної розбудови української держави. Акцентованим напрямом статті є розкриття впливу навчальних закладів українського зарубіжжя на розвиток бухгалтерської і ревізійної сфери, який реалізовувався на основі їх тісної співпраці з українськими інституціями галицького краю. Конкретизований вираз цей вплив отримував шляхом використання підготовлених в цих закладах посібників і підручників та безпосередньої участі викладачів цих закладів у проведенні різного роду факультативних занять. Наведені у статті організаційні і змістові параметри розкривають транснаціональний вимір діяльності еміграційних закладів у процесах розвитку профільної української освіти та безпосередньо прикладний характер удосконалення бухгалтерської практики.

Основний текст.

1. Загальна характеристика освітніх закладів в діаспорі, які забезпечували розвиток бухгалтерської сфери в системі західноукраїнської кооперації. У 1920-х-1939-х більшість українських навчальних закладів, заснованих в еміграції, були розташовані на території Чехії. Починаючи з 1922 р. в м. Подебрадах цієї держави функціонувала Українська господарська академія при якій з 1932р. діяв заочний технічно-господарський інститут. У 1921 до м. Праги переведено заснований того ж року у м. Відні Український вільний університет.

Наведені та деякі інші українські еміграційні навчально-наукові заклади об'єктивно зробили суттєвий внесок у тогочасний розвиток бухгалтерської сфери (освіта, практика) на західноукраїнських землях. Результатом їхнього впливу була насамперед їх співпраця з профільними інституціями (ревізійні союзи) Східної Галичини, на які покладалися державні повноваження з організації обліку на кооперативах, що входили до союзу. В Українському Технічно-Господарському інституті в Подебрадах (Чехія) дотримувались такої позиції: «плани і програми навчання повинні бути відповідними потребам і особливостям українських земель та українського народу», оскільки саме для таких цілей готуються випускники інституту. В Українській господарській академії при визначенні освітніх завдань керувалися такими ж засадами: «суспільно-господарський розвиток українського народу значною мірою залежить від забезпечення кваліфікованими фаховими кадрами».

Теоретичні і прикладні напрацювання українських діаспорних навчально-наукових закладів суттєво підвищували якісний рівень практичної бухгалтерії, підготовки працівників для бухгалтерської і ревізійної діяльності для

українського кооперативного утворення в галицькому краю. Використання підготовлених в еміграції посібників та підручників з бухгалтерського обліку в системі української кооперативної освіти та реалізація завдань створеним у 1928р. в Подєбрадах «Комітетом праці мандрівних кафедр для західноукраїнських земель» додатково забезпечувало кваліфікаційний рівень через програми «дошколу», «вишколу» рахівників (книговодів) та членів наглядових рад.

Викладання в цих навчальних закладах здійснювалося українською мовою, а тому поставала гостра потреба у літературі, в т.ч. й з бухгалтерського обліку. Ця проблема «значною мірою вирішувалася завдяки створенню викладачами і студентами «Видавничого Товариства при Українській господарській академії в ЧСР». Необхідність і проблемність видання бухгалтерської літератури українською мовою можна продемонструвати вступним словом до виданого в Українському Вільному Університеті підручника «Курс бухгалтерії [1]: «саме зараз відчувається брак такої фахової літератури, а тому вирішено прискіпити з виданням курсу бухгалтерії українською мовою».

2. *Прикладні аспекти використання доробку діаспорних закладів на західноукраїнській території.* При організації практичної бухгалтерії на західноукраїнських кооперативних утвореннях і процесах підготовки бухгалтерських кадрів в системі кооперативної освіти використовувалося навчально-методичне забезпечення, розроблене в Українській Господарській Академії. На профільному факультеті академії значної уваги приділяли методиці викладання бухгалтерії та ревізії, а навчально-науковий комплекс кафедр формувалася на зразок західноєвропейських вищих шкіл.

Відзначаючи орієнтованість еміграційної бухгалтерської освіти на практичні потреби суб'єктів господарювання західноукраїнських територій, наведемо пропоновані цими закладами декі підходи до формулювання бухгалтерської методики для певних об'єктів чи процесів. Так, наприклад, у посібнику «Курс бухгалтерії», виданому в Українському Вільному Університеті, запропоновано доцільний для «соціального обліку» підхід до бухгалтерського відображення загального стану управління капіталом: «правильність висоти власного капіталу, показаного в кінцевому балансі, можна проконтролювати порівнянням суми, що дає рекапітуляція з його величиною на початку року після обчисленого чистого зиску [1, с.55].

Посібник «Основи рахункознавства» [2] використовувався на кооперативних курсах і змістовно спирався на наведену в ньому бухгалтерську методику обчислення результатів діяльності підприємства. Бухгалтерська методика обчислення результатної діяльності окремого суб'єкта кооперативної системи спиралася на зміни величини капіталу, обчисленої з пропонованим підходом відображення в бухгалтерській системі векселів, акцій і облігацій: «акційний капітал є власним капіталом, а облігаційний – позиковим» [2, с.6]. Подібним за структурою та викладом матеріалу і наведеними методичними рекомендаціями був також посібник, який використовувався у Празькій кооперативній школі та виступав орієнтиром при організації практичної бухгалтерії на господарських суб'єктах української кооперації [3].

Матеріал посібника [4] побудований на основі прикладів застосування простої бухгалтерії. У передмові до цього посібника автором підкреслюється, що він орієнтується на узвичаєну «практику ведення рахівництва в Україні на основі простої системи рахівництва з обґрунтуваннями, що її потрібно удосконалювати» [4, с. 4]. Незважаючи на наведену просту форму рахівничої системи, у цьому посібнику в базову основу бухгалтерської методики покладено капітал підприємства з пропонованим підходом виділення у Головній книзі його складових видів (власний, позичений і пайовий) та резервний й капітали спеціального призначення» [4, с. 7].

Концептуальна основа посібника «Торговельне рахівництво» [5] побудована на основі бухгалтерської методики встановлення результативності функціонування підприємства. Вона ґрунтується на основі визначених бухгалтерським способом даних про вартісні зміни у величині капіталу за звітний період: «щоб одержати остаточний наслідок від усіх операцій в одній сумі треба відкрити ще один результативний рахунок – «Рахунок втрат і зисків», на який з результативних рахунків, відкритих, щоб облічувати окремі операції, переносяться відповідні сальдо» [5, с. 10]. Для акційних товариств у посібнику рекомендується дебетове сальдо рахунка «Втрат і зисків» по закінченні року переносити на рахунок запасного капіталу, а за його відсутності на рахунок «Втрат минулих років» з подальшим зменшенням капіталу товариства [5, с. 185].

Висновки.

Наведені матеріали достатньою мірою розкривають вагомий вплив навчальних закладів українського зарубіжжя на розвиток бухгалтерської сфери в системі української кооперації, показують раціональну і ефективну організацію заходів транснаціональної співпраці цих закладів з інституційними утвореннями галицького краю. Пропоновані у працях науковців діаспорних навчальних закладів методики для організації бухгалтерської системи, адекватної для принципів функціонування західноукраїнської кооперації у першій половині ХХ століття, свідчать про наміри сформулювати базові засади практики рахівництва з урахуванням суспільно-соціальних аспектів, передусім спрямованих на збереження залученого в діяльність суспільного капіталу.

Література:

1. Горбачевський В. Курс бухгалтерії. – Мюнхен (Український Вільний Університет: Серія «Видання Інституту заочного навчання»), 1946. – 115с.
2. Моралевич Я. Основи рахункознавства (з лекцій читаних в Терезині на кооперативних курсах укр. селоспілки). – Терезин: Під зарадом управи курсів Української селянської спілки в Ч. – С. – Р., 1924. - 112 с.
3. Димінський Р. Книговодство: курс лекцій з бухгалтерії, читаних у Празькій кооперативній школі. – Прага: Видання Української селянської спілки в еміграції в Ч. – С.Р., 1924. – 151 с.
4. Івасюк І. Рахівництво кооперативних товариств. – «Подебради»: Українська господарська академія в Ч. – С.Р., 1924. – 154с.

5. Безкровний К. Торговельне рахівництво (курс лекцій). – Подєбради: Український Технічно-Господарський інститут позаочного навчання в Подєбрадах (Чехія), 1932. – 201с.

Стаття відправлена 19.05.2023р
© Лемішовська О. С.